

DEN DEMORALISEREDE MESTERTÆNKER

Om Carl Schmitt renæssancen i rets- og samfundsfilosofi

Af Peter Høilund

Tegning fra bloggen:
SOCIAL & POLITICAL THEORY: NOTES & THOUGHTS.
<http://www.theoria.ca/theoria/archives/2006/04/carl-schmitt.html>

Ven, fjende og undtagelsestilstand er kernebegreber i Carl Schmitt's samfundsfilosofi, der har medvirket til et comeback for den forhærdede nazist. Hans hovedværk, *Det politiske begreb*, har i en årrække været tilgængelig på dansk og nu foreligger endnu et centralt værk fra hans hånd. Det drejer sig om *Politisk teologi*, hvor han mest udførligt fremstiller begrebet undtagelsestilstand, men også i høj grad udfolder sin retsfilosofi, der ikke er særligt kendt herhjemme. I det følgende skal jeg vise, hvorfor det er blevet moderne at beskæftige sig med Schmitt's teorier med hovedvægt på hans retsfilosofi.

BAGGRUND

Som baggrundskulisse kan det ofte være hensigtsmæssigt at vurdere den tid, som en person er indkastet i, hvis man vil søge at forstå et forfatterskab. Carl Schmitt blev født i 1888 og var således i begyndelsen af 30'erne, da de allierede og Tyskland underskrev Versailles-freden i 1919. Inden dette tidspunkt fik han som ung jurist sin eneste praktiske erfaring i et kontor, der administrerede undtagelsestilstand, som særligt gik ud på at bremse pacifistiske og venstreorienterede tekster gennem pressecensur og kontrolforanstaltninger (Thorup 2005: 16). Han havde gennemlevet Tysklands nederlag under 1. verdenskrig og var vidne til, at Tyskland måtte afskaffe almindelig værnepligt, ikke måtte eje kampvogne eller fly og blev pålagt en enorm krigsskadeerstatning. Hertil kom, at Tyskland måtte afgive territorier til Frankrig, Tjekkosllovakiet, Polen, Belgien og Danmark. Man fornemmer en bitter demoraliseret højtbegavet tænker, som føler, at Tysklands ære, værdighed og retfærdige storhed i verdenssamfundet er trådt under føde.

Dette er på en og samme tid forfatter-skabets ulykke og storhed. Ulykke, fordi han fremstiller rablende vanvittige tanker og ideer om enhedsmagt, undtagelsestilstand og racepolitik. Uomgængelig, fordi han revitaliserer diskussionen om retlige og politiske grundbegreber. Schmitt har et særligt talent for at begynde sine fremstillinger med en sætning, der rummer essensen af hans budskaber. I *Det politiske be-*

greb, der udkom i 1927, indledes således: "Statens begreb forudsætter det politiske begreb". Schmitt taler ikke om politikken men om *det* politiske, som består af sondringen mellem ven og fjende, der er en kamprelation, som går forud for staten og lovene. Han foretager en bevægelse, der forskyder fokus fra retsordener, demokratiske styreformer og idealer om det gode liv til et politisk punkt, der bygger på eksklusion, i stedet for politisk fællesskab. Denne forskydning giver ham mulighed for at udvikle et retligt begreb om undtagelsestilstanden, der indebærer principielt ubegrænsede beføjelser, der bygger på en suspendering af hele eller dele af den bestående orden. Herefter består staten, mens retten træder tilbage, og der etableres en anden form for juridisk orden, som hos Carl Schmitt er noget andet end anarki og kaos.

Han kritiserer liberalisme og demokrati for ikke at være i stand til at træffe afgørelser ud fra kampen mellem ven og fjende, men ender i uendelige diskussioner og forsøg på at undvige vanskelige afgørelser. Han fremstiller liberal tænkning som grundlæggende modsætningsfyldt, fordi man på den ene side ønsker afgørelser og på den anden side ikke tør træffe dem. Om de demokratiske kongedømmer siger han, at de liberale vil have en monark, altså en personlig statsmagt med en selvstændig vilje og selvstændige handlinger, men reducerer kongemagten til ingenting. De lader kongen aflægge ed på forfatningen, så han er ukrænkelig, hvorved han kan begå forfatningsbrud men ikke retsforfølges. Ifølge Schmitt omdannes samfundet til en enorm diskussionsklub, og sandheden viser sig gennem afstemninger, hvilket medvirker til at omgå ansvaret og forskyde det til en overdreven betydning af ytrings- og pressefriheder, hvor man i sidste ende ikke behøver at træffe en afgørelse. De grundlæggende politiske og juridiske principper beror i sidste ende på et valg truffet af et eller få mennesker. Hans pointe er, at det *altid* er et menneske, der handler, en suveræn, en dommer, en politiker og ikke et navnløst intet som abstrakte institutioner, men beslutninger der træffes i en historisk kontekst, hvor der eksisterer institutioner og personer, der handler.

EN FÆL NAZIST

Det er en velkendt historie, at store personligheder, der har leveret tankegods, som vi i dag bygger vores kulturelle, politiske og juridiske forståelse på, ofte har været gemene og onde ikke alene i deres privatliv men også i deres profession. Den engelske historiker Paul Johnson satte fokus herpå med bogen *De intellektuelle*, der kom i 1988, hvor han analyserede navne som Rousseau, Marx, Ibsen, Tolstoy, Bertrand Russell, Sartre og Noam Chomsky. Her var ikke alene tale om indflydelsesrige og fremtrædende personligheder, men tillige ofte afsporede mennesker, som f.eks. mentalt syge, excentrikere, der levede i diametral modsætning til egne idealer, var brutale over for familiemedlemmer eller besad andre træk, som måske burde gøre dem uegnede til den hæder, vi efterfølgende har tilskrevet dem.

Carl Schmitt indskriver sig i rækken af nazister, som f.eks. Martin Heidegger og forfatteren Knut Hamsun. Dog er det min opfattelse, at Carl Schmitt i graden af nazistisk ondskab overgår de to førstnævnte. Han inkarnerede i sit forfatterskab et førerideal, der blev en grundpille i den nationalsocialisme, som han anså for helt igennem og indlysende rigtig. Straks efter, at han i 1933 havde meldt sig ind i NSDAP, udkastede han en normativ teori om "artslegemetets renhed", hvorefter menneskelivet skulle stræbe imod at udvikle sig som en inkarnation af førerens eksemplariske liv. For at opnå denne renhed måtte der foranstalles permanent eugenetisk regulering af befolkningen gennem politiske beslutninger om det systematiske folkemord og det totale krigsberedskab (Balke 2001: 75f).

En række af datidens betydelige tænkere fx Hans Morgenthau, Friedrich Hayek og Hannah Arendt læste og lærte af Schmitt, selvom de måtte flygte fra Tyskland pga. racefølgelse. De nævnte ofte ikke Schmitt, men anvendte dele af hans teorier, navnlig bogen *Det politiske begreb*. Carl Schmitt hørte således til Morgenthau's favoritlæsning, sammen med bl.a. Nietzsche, Machiavelli, Schopenhauer og Weber (Morgenthau 2005: 101).

Efter 2. verdenskrig søgte Carl Schmitt

at fornægte denne del af sit forfatterskab, men forskere, bl.a. den italienske filosof Giorgio Agamben, har været med til at grave disse tekster frem igen. Det særligt problematiske ved at tage Carl Schmitt seriøst som samfundsforsker er, at den særlig ondsindede nationalsocialisme i høj grad er grundlaget for såvel hans opfattelse af politik som ret. I *Det politiske begreb* er hans grundsondring mellem ven/fjende således ikke blot en ontologisk sondring, men også en eksistentiel kategori. Fjenden kan være den ikke rene race, der kan begrunde et systematisk folkemord. Endvidere den særlige kontrol som opnås gennem undtagelsestilstanden, der udgør en nødvendig magtudøvelse, hvor velkendte demokratiske retlige kontrolmekanismer sættes ud af funktion, og lovgivningsmagten og voldsmonopolet ligges i hænderne på føreren.

Det diskuteres stadig, om man overhovedet skal røre ved Carl Schmitt. Meningerne er delte. Før 1985 var han inspirationskilde for mere eller mindre ekstreme grupper i Italien og Tyskland, men er navnlig i de sidste år blevet en del af mainstream-tænkningen, navnlig inden for retsfilosofi og politisk filosofi, hvor han af mange betragtes som en klassiker, der først nu er ved at indtage den plads, der rettelig tilkommer ham. Både venstre og højreorienterede synes at kunne hente inspiration til fornyede refleksioner om ret, demokrati og samfund. Filosofen Anne-Marie Eggert Olsen har på udmærket måde redegjort for Schmitt receptionen i nyeste tid (Eggert Olsen 2007: 53f).

CARL SCHMITT'S RETSFILOSOFI

Carl Schmitt var en særdeles fremtrædende retsfilosof, som formåede at tænke sin retsteori ind i en bredere samfundsfaglig kontekst, hvor han nærmest dialektisk kritiserede sin forgænger Hans Kelsen, som regnes for det sidste århundredes største retsfilosof. Schmitt overtog Kelsens professorat i offentlig ret og retsfilosofi, men det er synd at sige, at han delte hans opfattelse af disse retsområder.

Det kan være hensigtsmæssigt med et kort tilbageblik på Kelsens retsfilosofi.

Han var et ægte barn af den positivistiske tradition og tog udgangspunkt i Emmanuel Kants erkendelsesteori (deraf navnet *den rene retslære*) og Max Webers bureaukratiske orden tilsat en god del af Nietzsches nihilisme. Overordnet var hans mål, som retspositivismen i almindelighed, at formulere begreber til brug for en videnskabelig analyse af retssystemet. Han så det som sin opgave at isolere retten fra alle ideologier og normative forestillinger som f.eks. religion og æstetik. Ud fra en idealistisk position tager han udgangspunkt i retsnormerne, som han anser for hierarkisk opbygget, og således ikke består af fakta men er udtryk for suverærens og lovgiverens vilje. Suverænen og staten eller retten og retssystemet smelter sammen hos Kelsen. Der er lighed mellem staten og retssystemet. Den gyldige retsnorm er kendetegnet ved at være indskrevet i en formel retsorden, der i sidste instans henter sin legitimitet i forfatningen.

Som andre retspositivistiske teoretikere har Hans Kelsen et særligt problem med at forankre retsordenen til et eller andet. Den kan ikke være frit svævende, og da både Gud og naturretten ikke kan anvendes, må man ty til noget andet. Til løsning af dette problem hævder Hans Kelsen, at der eksisterer en hypotetisk grundnorm, der sikrer systemets effektivitet gennem et imperativ, der siger: "Forfatningen bør overholdes". Der er næppe tvivl om, at Kelsens værk *Den rene retslære* sammen med den engelske retsfilosof H.L.A. Harts *The Concept of Law* er de to mest fremtrædende retsfilosofiske fremstillinger fra sidste århundrede. Det er således forståeligt, at Carl Schmitt her ser en værdig "fjende".

DEN RETSFILOSOFISKE TESE

I den efterhånden berømte indledning til *Politisk teologi* (Schmitt 2009: 21) udtrykker han sin mest overordnede retsfilosofiske tese: "Suveræn er den, der træffer afgørelse om undtagelsestilstanden." Det er altså ikke en forfatning eller en retsorden, der er suverænen, men en anden retslogik, som har karakter af en afgørelse, og som retsvidenskaben ifølge Schmitt ikke har haft blik for. Den almindelige opfattelse af

retssystemet som et abstrakt skema indeholdende generelle normer og udsagn om gældende retssætninger kan aldrig, ifølge Schmitt, omfatte absolutte undtagelser og således ikke ud fra et juridisk begrebsapparat sige noget om, hvornår der foreligger en ægte undtagelsestilstand. Grunden her til er, at retspositivismen bygger på en forudsætning om, at en afgørelse for at være retlig skal udledes fuldstændig af en retlig norms indhold. Imidlertid kan man ikke, hævder Schmitt, kritisk diskutere abstrakte normer. Først når der foreligger et konkret tilfælde, med eller uden støtte i en retlig norm, kan man forholde sig kritisk. Undtagelsestilfældet er interessant, da det betegnes som et tilfælde af yderste nød med trussel mod statens sikkerhed, og er derfor velegnet til at placere retten i forhold til politikken.

UNDTAGELSEN I SØREN KIERKEGAARDS FORSTAND

Schmitt's retsfilosofiske tese er interessant af flere grunde. For det første hævdes det, at statsmagten ikke nødvendigvis er bundet af retten, som ellers er en hjørnesten i de vestlige demokratier. Habermas bygger for eksempel på, at politikken kommer til udtryk gennem institutionaliseret ret, som den er en del af (Habermas 1992: 159). Politisk magt er altså løvbundet, ellers giver det ikke mening at tale om en demokratisk styreform. Denne veletablerede tanke-model afviser Schmitt således. Konkret politik går ikke nødvendigvis gennem retten. Den kan gøre det, men den kan også lade være. Dernæst er tesen interessant, da den muliggør en mere kompleks refleksion om forholdet mellem ret og politik, end den realistiske/positivistiske retslære tillader. Det betyder, at politik kan skabe ret udenom de fastlagte forfatningsretlige procedurer. Endelig giver Schmitt's retsfilosofiske tese mulighed for at analysere det nyt retlige felt, der opstår når undtagelsen ophæver den gældende ret eller dele heraf.

Det særlige ved undtagelsestilfældet eller undtagelsestilstanden er således, at den ikke er blevet til i overensstemmelse med retsstatslige regler for vedtagelse af

love, men står udenfor den gældende retsorden, som den på væsentlige områder eliminerer ved at etablere en ny form for ret. I nyere samfundsfilosofi er tanken om undtagelsestilstanden bl.a. taget op af den franske filosof Michel Foucault og den italienske filosof Giorgio Agamben. Foucault fremhæver de samme træk, som Carl Schmitt (Foucault 2008: 282), hvor det væsentligste er en ophævelse og afskædning af lovene og legaliteten. Hvor Schmitt taler om undtagelsestilstanden, taler Foucault om statskuppet, men der er tydeligt slægtskab imellem de to begreber. Undtagelsestilstanden opstår, når statsnødvendigheden kræver det med en styrke, der overstiger lovens kraft, og derfor kan komme til at udgøre en ny lov, som rækker ud over den almindelig gældende ret.

Agamben går et betydeligt skridt længere end Carl Schmitt og Foucault. Hos Carl Schmitt er undtagelsestilstanden af midlertidig karakter, og der følger en tilbagevenden til retsordenen ved undtagelsestilstandens ophør. Den opfattelse kan ikke længere opretholdes, hævder Agamben, da undtagelsen er blevet selve reglen. Hans påstand er, at undtagelsestilstanden er blevet den dominerende styreform i dag, der fortrænger den gældende ret, men ikke ender i anomi og lovløshed, da den konstituerer et andet juridisk system. Det er en pointe hos Agamben, at der således er tale om en permanent undtagelsestilstand, som imidlertid af politikere og medier fremhæves som et isoleret tilfælde – som hos Schmitt – men faktisk er af permanent karakter. Der er tale om en art teaterforestilling, der skal sikre, at stater kan opretholde skindet af undtagelsen som et isoleret fænomen. Kommer der imidlertid en sprække i dette skind, vil – ifølge Agamben – (Nelsson 2005: 153) volden fremtræde som sådan, frakoblet enhver juridisk-politisk legitimitet. Skulle man tænke på et nutidigt eksempel på dette – skindet forsvinder – kan man tænke på anvendelsen af tortur under George W. Bush, hvor ”skindet bristede”, da der fremkom fotografier fra fængslet i Abu Ghraib. Hermed så vi voldens fremtræden frakoblet enhver juridisk-politisk legitimitet.

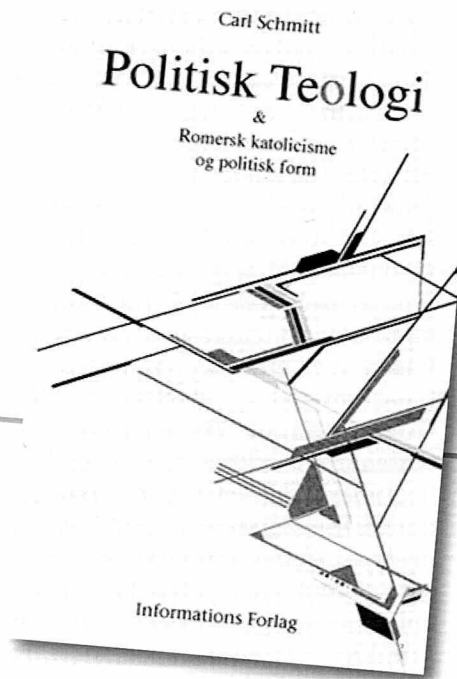
Undtagelsen er således mere interes-

sant end normalsituationen, eller sagt med Carl Schmitt's egne ord: Det normale beviser ingenting, undtagelsen beviser alt. Den gældende ret lever i det hele taget kun i kraft af undtagelsen. Han henviser til den danske teolog og filosof Søren Kierkegaard, som i værket *Gentagelsen* skriver, at undtagelsen forklarer det almene og sig selv, og når man vil studere det almene, behøver man blot at se sig om efter en berettiget undtagelse; den udviser alt langt tydeligere end det almene selv (Kierkegaard 1991: 191).

EKSKLUSION OG NEUTRALISERING

Schmitt's kritik af den positivistiske retslære er stadig relevant. Selvom de fleste retsteoretikere lægger afstand til retspositivismen i dag, lever den videre i form af det begrebsapparat, den udviklede. Der tales og skrives fortsat om ahistoriske og abstrakte retskilder (love, domme og sædvaner) samt om fortolkningsprincipper, der uden skelen til rimelighed eller retfærdighed, kan omfatte enhver situation (præciserende, udvidet og indskrænkende fortolkning).

Den positivistiske retslære opnår sine resultater ved at ekskludere enhver udefrakommende samfundsvidenskabelig indsigt og forholde sig til det rent juridiske. Herved gøres retten operationel, metodisk, smidig og fremstår samtidig med en vis objektiv karakter. Staten opfattes som noget rent juridisk, der er lighedstegn mellem staten og retsordenen. Nøgleordet for denne særlige retsfilosofi er enhed, som kun kan opnås ved at holde al sociologi udenfor det juridiske felt og bygge på det postulat, at en retsorden kan opstå udelukkende på grundlag af en forfatning. Denne dyrkelse af retsvidenskabens renhed sammenfatter Schmitt med et citat af Hans Kelsen (Schmitt 2009: 36), der siger: ”Suverænitetsbegrebet skal fortrænges radikalt”. Hermed afskrives en af de mest centrale juridiske problemstillinger, som handler om selve grundlaget og identiteten af et samfunds retsorden. Denne blindhed over for væsentlige juridiske problemstillinger tilskriver Schmitt i første omgang en manglende forståelse for strukturelle

Carl Schmitts essay "Politisk Teologi" fra 1922 foreligger for første gang i dansk oversættelse (Informations Forlag). Første sætning i essyet lyder: "Suveræn er den, der træffer afgørelser om undtagelsestilstanden."

magtforholds betydning for rets- og samfundsforhold og relationen mellem ret og politik. Det ender ud i den fejlagtige opfattelse, at det ikke er staten men retten, der besidder legal magt.

Den neutraliseringstanke, som retspositivismen hviler på, og som ifølge Carl Schmitt reelt fører til vilkårlighed, er velkendt i den realistiske retslære, hvor det dog ikke fremstilles som et egentligt problem. Alf Ross lukker øjnene ved at henskyde vilkårligheden til et metodisk bedrag, således at positivismens aksiomer ikke belastes. Hemmeligheden ved den juridiske argumentation er, skriver Ross (Ross 1971: 180), at der ikke findes noget kriterium for, hvornår man skal bruge den ene eller den anden regel. Dommeren må ifølge Ross vide, hvorledes han kan legitimere det resultat, han finder retfærdigt eller socialt ønskeligt. Han ligger ikke fingrene imellem, når han beskriver virkningen af objektiviseringen af retten (Ross 1971: 163): "Dommeren vedgår derfor ikke åbent, at han sætter loven til side. Gennem en argumentationsteknik, der har udviklet sig som en traditionel bestanddel af retsplejen, giver han det udseende af, at

hans afgørelser gennem forskellige slutninger kan udledes ved en fortolkning af loven."

Dette vilkårlige træk ved den retspositivistiske retslære sætter Carl Schmitt fokus på ved at hævde, at personens – f.eks. dommerens – sammenhæng med en formel autoritet gør, at vi netop aldrig har retten i en ren tilstand, som Hans Kelsen forudsætter. Schmitt formulerer sit standpunkt således (Schmitt 2009: 45): "I enhver konkret juridisk afgørelse er der et element af ligegyldighed overfor indholdet, fordi den juridiske konklusion ikke kan afledes fuldstændig af sine præmisser ...".

Denne del af Schmitt's retsfilosofi kan sammenfattes i begrebet decisionisme, altså det synspunkt, at de grundlæggende normer i videnskab, moral og politik må fastlægges ved en afgørelse, der ikke kan begrundes. Schmitt afviser derfor alle forsøg på at sætte en abstrakt gældende orden i stedet for den konkrete statsuverænitet. Retslivets virkelighed kommer an på, hvem der træffer afgørelsen. Retsanvenderens (fx dommer, socialrådgiver, skatterevisor) selvstændige betydning er helt afgørende for den konkrete juridiske

afgørelse men tildækkes af en forestilling om gældende ret, der viser teknisk præcision og fremstår udpræget saglig, upersonlig og formålsorienteret (Schmitt 2009: 49).

RETEN SOM TILLEMPET NATURVIDENSKAB

I sit videre opgør med Kelsens retsteori hævder Schmitt, at der har været en udvikling fra Hobbes og fremefter, der særlig tager fart efter 1848, hvor retslæren bliver positivistisk og derved tildækker det decisionistiske element. Det er ikke alene i retsfilosofien men i enhver samtale, siger Carl Schmitt, at man kan konstatere, hvor dybt den teknisk naturvidenskabelige metode præger tænkningen (Schmitt 2009: 89): "Det moderne storby menneskes fantasi er gennemsyret af teknisk og industrielle forestillinger som projiceres over i det kosmiske og metafysiske. Denne naive, mekaniske og materialistiske mytologi ser verden som en overdimensioneret dynamo." Denne tænkeform passer ifølge Carl Schmitt som hånd i handske med den økonomiske tænkning, som sammen med den naturvidenskabelige tænkning har sejret. På det retsteoretiske område søger Schmitt at vise, at der er tale om en grundlæggende misforståelse, når Hans Kelsen er af den opfattelse, at matematisk-naturvidenskabelig tænkning kan anvendes i forbindelse med juridisk argumentation. Også Alf Ross' realistiske retslære bygger på en naturvidenskabelig præget tankegang. Schmitt hævder, at den rent naturvidenskabelige tænkning har gennemsyret de politiske ideer og fortrængt essentielt juridisk-etisk tænkning. Skurken er oplysningstidens idealer, som han tager afstand fra (Schmitt 2009: 60). På det konkrete plan ender en positivistisk retsteori med at blive en slags fuldmægtig for de eksisterende magtforhold uanset karakteren af disse. Schmitt formulerer det således (Schmitt 2009: 57):

"... man kunne anskue Kelsens retsvidenskab som en passende ideologi for den juridiske bureaukrat, der arbejder under skiftende politiske forhold og styreformere og med relativistisk overlegen-

hed overfor den til enhver tid siddende politiske magt, systematisk bearbejder de positive ordninger og bestemmelser, man tilkaster ham."

RET OG TEOLOGI

Samtidig med at Schmitt afviser, at retten i et samfund kan forstås ud fra en naturvidenskabelig præget tankeform, hævder han, at parallellen til teologi er langt mere oplagt. Igen åbner han afsnittet herom med en sætning, der rummer hans teori i en nøddeskal (Schmitt 2009: 49): "Alle prægnante begreber i den moderne statslære er sekulariserede teologiske begreber". Til støtte herfor hævder han, at neutraliseringen eller eksklusionen af beslutningen om undtagelsestilstanden som et centralt juridisk begreb svarer til oplysningsprojektets neutralisering af miraklets betydning i teologien. Der findes ingen mirakler, ligesom retten kommer fra en retsorden, der ikke kender noget til udenoms ret. Ligheden mellem jura og teologi er således langt mere slående end mellem retsvidenskab og naturvidenskab, hævder Schmitt. Fra idéhistorien kender vi eksempler på forestillinger om Gud, der via kongen etablerer lovene i sit kongedømme. Schmitt vil med dette eksempel vise den decisionisme (Guds afgørelse) som moderne retsteori udsletter. Han henviser endvidere til Machiavellis Leviathan, det mytologiske personificerede uhyre, der sørger for trykthed. Det er korrekt, at den kristne tænkning, som en form for statsraison, har haft en ganske stor betydning i historien. Foucault har vist, hvordan kristendommen udmønter sig i et tæt, komplekst, stramt institutionelt netværk, der faktisk var sammenfaldende med kirken i dens helhed og dermed med kristendommen og det kristne fællesskab (Foucault 2008: 176). I Foucaults fortolkning er der også en person, der træffer afgørelser, nemlig hyrden. Hyrden fremstår som den gudfrygtige leder, der styrer sin hjord. Denne periode tilskriver Foucault de kristne samfund, der fra slutningen af antikken og frem til den moderne verdens fødsel var fremtrædende. Man kan dog ikke,

efter min bedømmelse, borttænke den sekularisering, der har inkarneret sig i retstraditionen siden reformationen. Der er givetvis elementer af teologiske begreber i den aktuelle retsforståelse, men juraens naturlige kontekst bør dog være samfundsvidenskaberne i bred forstand.

FRA RET TIL DIKTATUR

Når det er værd at læse retsfilosofien i Schmitt's værk *Politisk teologi*, er årsagen, at han introducerer tilgange og begreber, der gør det muligt at rejse retlige problemer som den traditionelle retsteori ofte ikke giver plads til. Imidlertid trækker Schmitt sit eget retsfilosofiske synspunkt ud i en ekstrem nærmest fundamentalistisk konservativ katolicisme. Sidste del af *Politisk teologi* har overskriften *Romersk katolicisme og politisk form*, og kan læses på flere måder. Fx som en decisionisme, der ender i rene postulater som f.eks. følgende (Schmitt 2009: 95):

”Også kirken er en ”juridisk person”, men ikke på samme måde som et aktieselskab, der egentlig er en regnemetode og et typisk produkt af den industrielle tidsalder. Kirken er derimod en konkret personlig repræsentation af en konkret person. Alle, der har haft kendskab til den, indrømmer at den på fuldendt vis besidder juraens ånd og er den romerske retsvidenskabs sande arving.”

Den mest interessante måde at læse dette afsnit på er, efter min opfattelse, at se det som et arketypisk eksempel på, hvorledes en højt begavet akademiker udvikler sig til et teoretisk monster, der ender med at dække sig ind under en fundamentalistisk religiøs paddehat. Hans konklusion om, at den katolske kirke står som det eneste overlevende eksempel på middelalderens evne til at skabe en repræsentativ figur, dvs. en pave, en kejser, en ridder, en købmand, som det egentlige, der er noget værd at bygge på, ekspederer han lige over i føreridelogien.

Bekendtskabet med Schmitt's begreber om politik, ret og undtagelsestilstand er en anstrengelse værd. Han kan med fordel læses i tilknytning til Machiavelli, Hobbes,

Foucault og Agamben og i denne kontekst fungere som analyseramme for en samtidssdiagnose af komplekse styringsrationaler, der indbefatter terror, finanskriser mv. Interessen for Carl Schmitt i den aktuelle samfundsfilosofi skal ses på denne baggrund. Han stiller et begrebsapparat til rådighed, som netop indfanger nogle af de krisetegn, som kendetegner det senmoderne samfund.

Peter Højlund er Cand.jur., ph.d. og dr.scient.soc. Professor i socialvidenskab ved Roskilde Universitet.

LITTERATURLISTE:

- Balke, Friedrich (2001): Politisk eksistens og ”det blotte liv”. Carl Schmitt's biopolitik i tidsskriftet *Distinktion*, nr. 2, 2001, s. 71-80.
- Dworkin, Ronald (1986): *Laws Empire*. Cambridge Massachusetts. Harvard University Press
- Eggert Olsen, Anne-Marie: Carl Schmitt – en tvivlsom udfordring (2007) i antologien *Den ondeste mand i live?* Læsninger af og mod Carl Schmitt 2007 s. 53-72. Københavns Universitet. Forlaget Museum Tusulanums Forlag.
- Foucault, Michel (2008): *Sikkerhed, territorium, befolkning*. Forelæsninger på Collège de France 1977-78.
- Habermas, Jürgen (1992): *Faktizität und Geltung*. Frankfurt am Main. Suhrkamp.
- Kierkegaard, Søren (1991): *Gentagelsen*. København. Gyldendal.
- Morgenthau, Hans (2005): *Om Schmitt*. Slagmark sommeren 2005. Aarhus.
- Nilsson, Christian (2005): Agambens messianske paradokser – eller Benjamins italienske rejse i antologi redigeret af Mikkel Bolt og Jacob Lund Pedersen *Livs-form*. København Forlaget Klim.
- Ross, Alf (1971): *Om ret og retfærdighed, indførelse i den analytiske retsfilosofi*, Nyt Nordisk Forlag 1971.
- Schmitt, Carl (2002). *Det politiske begreb*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Schmitt, Carl (2009). *Politisk Teologi*. København. Forlaget Information.
- Thorup, Mikkel (2005): *I Leviathans bug. Carl Schmitt i statens tjeneste*. Tidsskriftet *Slagmark* sommer 2005. Aarhus.